

Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium

Teie: 19.02.2024

nr 9-1/474-1

Meie: 07.03.2024

nr 7-5.6/24-00300-2

**Tagasiside andmete ja tehisintellekti valge
raamatule ning seonduvatele
tegevusplaanidele**

Täname teid võimaluse eest anda tagasisidet andmete ja tehisintellekti valgele raamatule ning seonduvatele tegevusplaanidele. Peame andmevaldkonna efektiivset ja kiiret arengut väga oluliseks, näeme, et panustama peavad kõik haldusalad, ning nõustume, et selle saavutamiseks on vaja tegevusi keskselt koordineerida. Keskne koordinatsioon on vajalik ennekõike seetõttu, et arusaamine andmetest, eriti tehisintellektiga seonduvast on võrreldes digiühiskonna arengukava loomise ajal valitsenuga palju muutunud. Väga oluliseks arenguks peame, et juba olemasolevas andmete ja tehisintellekti valge raamatu kavandis on soov seada andmekvaliteedi juhtimisele eesmärkidest lähtuvad mõõdikud ning see kajastub tegevusena ka andmete tegevuskavas. Sarnase juhtimisinstrumendi loomine kiirendab meie hinnangul riigi andmete kvaliteedi paranemist tasemele, mis lihtsustab automatiseeritud lahenduste loomist. Muu hulgas võimaldab see Vabariigi Valitsuse otsuseid senisest oluliselt tõhusamalt andmetega toetada.

Valge raamat sobib oma formaadilt valitsusasutuste ühiste seisukohtade kokkuleppimiseks ning see võiks sündida koostöös huvirühmade ja partnerorganisatsioonidega. Valge raamat annab võimaluse läbi mõelda ja läbi rääkida peamised lähteseisukohad ning võimalikud poliitikainstrumendid, võimaldades paindlikumalt keskenduda mõnele konkreetsele teemale (eriti, kui teema puudutab mitut valdkonda, nagu see tehisintellekti ja andmete teema puhul on) ning parandada valitsemisalade vahelist koordinatsiooni. Erinevalt programmidest ei ole valge raamatu ülesandeks planeerida rahalisi vahendeid ning tegevused ja teenused ei ole üldjuhul esitatud samas detailsuses. St valge raamatu oluline väärtus on selle koostamise käigus toimuvad arutelud, lahenduste ja konsensuse otsimine eri osaliste vahel ning seeläbi tekkiv ühtsem siht ja arusaam ootustest. **Andmete ja tehisintellekti valge raamatu koostamisega on tehtud väga hea ja sisukas algus. Nii valge raamatu kui ka tegevuskavade koosloomelist kujundamist tuleks jätkata, kuni on saavutatud laiemalt aktsepteeritud tulemus.** Statistikaameti, Andmekaitse Inspektsiooni, Rahandusministeeriumi ja teiste, sh alljärgnevalt ka Riigikantselei poolt valgele raamatule antud tagasiside viitab, et mitmed olulise kaaluga teemad vajavad ühtsema seisukoha kujundamist.

Ettepanekud andmete ja tehisintellekti valge raamatu ning tegevuskavade täiendamiseks:

Teeme ettepaneku prioriseerida valge raamatu arengusuundi ning tegevuskavade tegevusi lähtuvalt nende mõjust. Prioriseerimine võimaldaks hinnata tegevuste olulisust, keskenduda enam just suure mõjuga tegevustele ja teha valikuid olukorras, kus kõigi tegevuste jaoks ei ole piisavalt ressursse. Riigikantselei hinnangul on oluline keskenduda järgmistele eesmärkidele:

Juhtida intensiivselt ning avaliku sektori üleselt juba väljatöötatud tehisintellekti lahenduste kasutusele võttu tööprotsesside automatiseerimiseks (eelkõige lihtsasti automatiseeritavad osad nagu koosolekute protokollimine, teabe koondamine jne). Tegevuse juures tagada võime tehisintellekti valdkonnas toimuvatele muudatustele vähese viivitusega reageerida.

Tagada võimalikult kiiresti riigi andmete küpsustase, mis võimaldab nende automaatset taaskasutust riigi otsustusprotsessides ning avaandmetena avaldamise puhul ka laiemalt. Piisavalt kvaliteetsete andmete kättesaadavus on mistahes tehisintellekti lahenduste kasutuselevõtu eelduseks.

Välja töötada ning rakendada õiguslik-tehniline lahendus, mis võimaldab erinevate riigi andmete kiiret, eelistatult automaatset riskasutust riigi otsustusprotsessides, tagades sealjuures isikuandmete kaitse ning vältides muid seonduvaid riske.

Leida lisavõimalusi, et ettevõtjatelt ja inimestelt küsitava info hulk oleks minimaalne.

Teeme ettepaneku lugeda prioriteetsemaks ja tuua tegevuskavades eraldi välja need tegevused, mis avaldavad otsest mõju andmete või tehisintellekti kasutamisele n-ö kliendi vaatest. Näiteks andmehalduse juhtimismudeli loomise või andmepaneelide kaudu asutuste toetamise mõju ei ole otsene ning avaldub alles peale juhtimismudeli rakendamist või andmepaneelis käsitletud teenuse loomist. Need võivad olla vajalikud etapid tulemuse saavutamiseks, kuid iseseisva tegevusena väärtust ei loo. Samas nt tegevused Bürokrati liidestamine teabevärvaga ja näitajate teenuse realiseerimine või avaandmetega seotud projektide elluviimine loovad andmete kasutajale otseselt väärtust.

Palume kaaluda, kas sisulisi tegevusi toetavad protsessid, nagu nt koostöögruppide vedamine, peavad kindlasti tegevuskavades olema. See suurendab tegevuskava mahtu ning tekitab kohustuse toetav tegevus ellu viia ka juhul, kui see mingil põhjusel sisuliselt väheoluliseks osutub.

Digiühiskonna arengukavas (DÜAK) toodud Eesti digiriigi alaeesmärk on defineeritud riigi teenuste kvaliteedi parandamise ja tõhususe suurendamise kaudu, kasutades inimeste ja keskkonna suhtes vastutustundlikult tehisintellekti ja muid automatiseerimise võimalusi. Ülejäänud on sõnastatud kui vahend eesmärgi saavutamiseks. Samast põhimõttest tuleks lähtuda ka valge raamatu juures. Olemasolevas versioonis suund DÜAK alaeesmärgi saavutamisele selgelt välja ei joonistu ning tegevusi ei ole eesmärgist lähtuvalt prioriseeritud.

Osa tegevustest ei toeta automatiseerimise eesmärgi saavutamist ka olemuslikult, luues inimese sekkumist eeldavaid bürokraatlikke protsesse, nagu inimeste määramine, plaanide loomine, aruannete esitamine jmt. Julgustame tegevussuundade seadmisel ja tegevuste planeerimisel senisest enam n-ö kastist välja mõtlema ja leidma lahendusvõimalusi, mis lähevad enam kokku DÜAK suundadega ning võimaldavad eesmärgi saavutada väiksema inimtööjõu vajadusega. Näiteks otsida võimalusi krattide abil seatud eesmärkide saavutamist hinnata, kompetentsitasemete ja andmepädevuse hindamine krattide abil inimeste tehtavat tööd analüüsides jmt.

Riigi strateegilised arengudokumendid, sh valdkonna arengukavad ja nendega seotud dokumendid peavad moodustama terviku. Praeguse valge raamatu peatükkide 5 ja 6 puhul on keeruline aru saada, milline osa neist kordab kehtivat DÜAKi ja selle programme, milline osa selgitab/täpsustab neid ning milline osa keskendub DÜAKi ning selle programmide muutmisele. Osa sisust tundub sobivat DÜAKi põhidokumenti, osa selle RES alusel koostatavatesse programmidesse ja osa saab jääda valge raamatu tasemele. Strateegilise planeerimise selguse säilitamiseks tuleks ebavajalikud kordused eemaldada ning osade jaotus dokumentide vahel korrastada.

Peatükk 5 (andmete ja tehisintellekti arenguprogramm) kui selline tekitab segadust. Kui silmas on peetud programmi RES mõistes, siis ei saa see olla valges raamatus ja peaks järgima programmi struktuuri. Sarnast programmi praegu DÜAKi programmipuu ei ole, mistõttu tuleks see alles luua. Kui silmas on peetud midagi muud ja see on lihtsalt nimetatud programmiks, jääb arusaamatuks selle peatüki sisuline väärtus. Defineeritud on eesmärgid ning seatud mõõdikud, mida väljaspool strateegilisi arengudokumente (valdkonna arengukava, programm) teha ei ole mõistlik, kuna see tekitaks selge põhjendusega paralleelse juhtimisahela. Kohati on kirjeldatud eesmärgid, mis eeldavad valge raamatu võimalustest tugevamat kokkulepet, ning muutuste saavutamine mõõdikutes eeldab vahendeid, mida valge raamatu formaat anda ei saa. Valge raamat ühelt poolt täpsustab DÜAKi ja teiselt poolt eeldab DÜAKi ümbertegemist, mis iseenesest loob segadust.

Dokumendi maht. Valges raamatus on hetkel ligi 60 lehekülge üksikute illustratsioonidega teksti. Kohati tundub, et sarnast sisu on käsitletud eri kohtades üsna sarnasel viisil. Seetõttu eeldab tekst tugevat sisulist toimetamist. Soovitame parema loetavuse huvides dokumenti oluliselt lühendada ja enam illustreerida sarnaselt DÜAKiga. Selle pikkus on küll 50 lehekülge, kuid tekst on kontsentreeritud ning mahu taga on sisu liigendus ja illustratsioonid, mis teevad sisu lihtsasti hoomatavaks.

Peatükis "Rahvusvahelised trendid" toodud loetelu puhul ei ole arusaadav, millistel alustel just selline ülevaade ning valik trendidest on tehtud: selle terviklikkus ning asjakohasus tekitab küsitavusi. Palume dokumendis selgitada ülevaate kujundamise metoodikat või viidata, kui selle koostamisel lähtuti mõnest varem koostatud analüüsist.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)
Taimar Peterkop
Riigisekretär

Erik Ernits
erik.ernits@riigikantselei.ee